

Türk Şiirinde Yeni Bir Ritmik Yapı: 14+6+7 Vezinli Koşases Nazım Türü

A New Rhythmic Structure in Turkish Poetry: The Koşases Poetic Form in 14+6+7 Meter

Azar HAJIYEV¹

¹Bağımsız Araştırmacı, Ağsu,
Azerbaycan

¹Independent Researcher,
Ağsu, Azerbaijan

Geliş Tarihi/Received 18.02.2026
Kabul Tarihi/Accepted 03.04.2026
Yayın Tarihi/Publication Date 11.05.2026

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

Azar HAJIYEV

E-mail: azarhajiye197@gmail.com

Atıf: Hajiyev, A. (2026). Türk Şiirinde Yeni Bir Ritmik Yapı: 14+6+7 Vezinli Koşases Nazım Türü. *Comparative Turkish Dialects and Literatures*, (9),50-60.

Cite this article: Hajiyev, A. (2026). A New Rhythmic Structure in Turkish Poetry: The Koşases Poetic Form in 14+6+7 Meter. *Comparative Turkish Dialects and Literatures*, (9), 50-60.

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial-NoDerivatives 4.0
International License.

Öz

Türk şiir tarihinin, Türklerin tarihi kadar eski olduğu ve hece vezninin bu tarihin "millî" ritmik hafızasını oluşturduğu bilinen bir gerçektir. Reşit Rahmetî Arat'ın "Eski Türk Şiiri" adlı eserinde tasnif ettiği koşuğ, ır, yır gibi ilk örneklerden günümüze kadar hece vezni, estetik bir norm olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak, 21. yüzyılın getirdiği ontolojik kaos ve modern bireyin parçalı iç dünyası, geleneksel 7, 8 ve 11'li kalıpların sunduğu simetrik ritmin ötesinde daha dinamik ve polimetrik yapı arayışlarını zorunlu kılmıştır.

Bu çalışma, bir durum tespiti yapmadan ziyâde Türk şiirine yeni bir matematiksel temellere dayalı bir nazım türü kazandırmayı amaçlamaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti Fikrî Mülkiyet Kurumu tarafından 15458 numaralı Sertifika ile tescil edilen bu model; 14 heceli betimleyici bir Tez (Giriş), 6 heceli âni bir ritmik Antitez (Kırılma) ve 7 heceli kesin bir Sentez (Hüküm) dizilişine dayanmaktadır. Mevcut formların (7, 8, 11'li) tekrar eden ritmini aşmayı hedefleyen bu yeni model, 14+6+7=27 formulüyle şiire bir "kardiyogram" etkisi getirmektedir. 14 heceli geniş bir anlatımla başlayan, 6 heceli âni bir kırılmayla sarsan ve 7 heceli kesin bir hükümlerle son noktayı koyan "Koşases"; şairlere ve araştırmacılara monotonluktan uzak, matematiksel kesinliğe sahip yeni bir estetik alan açmaktadır. Bu makale, sadece teorik bir öneri değil Türk şiirinin geleceğine dair somut bir vizyonun beyânıdır.

Anahtar Kelimeler: Hece vezni, koşases (çiftses), Türk şiir poetikası, matematiksel şiir modellemesi, 14+6+7 vezni, yapısal analiz.

ABSTRACT

It is a well-established fact that the history of Turkish poetry is as ancient as the history of the Turks themselves, and that syllabic meter (hece vezni) constitutes the "national" rhythmic memory of this tradition. From the earliest examples such as koşuğ, ır, and yır, classified by Reşid Rahmeti Arat in his work Ancient Turkish Poetry, to the present day, syllabic meter has maintained its existence as an aesthetic norm. However, the ontological chaos brought about by the twenty-first century and the fragmented inner world of the modern individual have rendered it necessary to seek more dynamic and polymetric structures that go beyond the symmetrical rhythm offered by traditional 7-, 8-, and 11-syllable patterns.

Rather than merely presenting a descriptive analysis, this study aims to introduce a new poetic form grounded in mathematical principles to Turkish poetry. This model, registered with Certificate No. 15458 by the Intellectual Property Agency of the Republic of Azerbaijan, is based on a tripartite structure consisting of a 14-syllable descriptive Thesis (Introduction), a 6-syllable sudden rhythmic Antithesis (Rupture), and a 7-syllable decisive Synthesis (Judgment). Designed to transcend the repetitive rhythm of existing forms (7-, 8-, and 11-syllable meters), this new model introduces a "cardiogram" effect into poetry through the 14+6+7=27 formula. Beginning with an expansive 14-syllable narration, destabilizing the reader through a sudden 6-syllable break, and concluding with a definitive 7-syllable judgment, the Koşases form offers poets and researchers a new aesthetic domain characterized by mathematical precision and freedom from monotony. This article presents not merely a theoretical proposal, but a declaration of a concrete vision for the future of Turkish poetry.

Keywords: Syllabic meter, koşases (double-voice), Turkish poetic theory, mathematical poetry modeling, 14+6+7 meter, structural analysis.

Giriş

Türk milletinin estetik duyarlılığını, tarihsel hafızasını ve kültürel kodlarını taşıyan en güçlü ifade aracı şiirdir. Orta Asya bozkırlarından Anadolu'ya ve Balkanlar'dan Kafkasya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada yankılanan Türk şiiri, binlerce yıllık serüveninde biçim ve içerik açısından sürekli gelişim göstermiştir. Bu gelişimin ana omurgasını ise Türk dilinin doğal yapısından doğan ve "millî vezin" olarak kabul edilen hece vezni oluşturmaktadır.

İslâmiyet öncesi dönemde "kopuz" eşliğinde söylenen koşuklardan, Dede Korkut'un soylamalarına; Yûnus Emre'nin ilâhilerinden Karacaoğlan'ın koşmalarına kadar uzanan süreçte hece vezni, Türk şiirinin ritmik kimliğini belirlemiştir. Tarihsel süreç içerisinde 7'li, 8'li ve 11'li kalıplar (mânî, semâî, koşma), Türk şiirinin standart estetik formları hâline gelmiştir. Bu kalıplar, yüzyıllar boyunca Türk insanının duygularını, acılarını ve kahramanlıklarını ifade etmede birer araç olmuştur.

Ancak sanat, doğası gereği durağanlığı reddeder. Her çağ kendi ritmini, kendi sesini ve kendi biçimini yaratma arzusundadır. "Yenilik arayışı, savaş; dinî, toplumsal ve estetik kaygılar vb. ihtiyaçlara göre gelenek dahilinde yeni türler gelirşir (Aça vd., 2009, s. 275)." 21. yüzyılın getirdiği teknolojik hız, kentleşme olgusu ve modern bireyin karmaşıklaşan iç dünyası, şiirde de yeni arayışları zorunlu kılmıştır. Geleneksel hece kalıplarının sağladığı âhenk ve düzen modern çağın kaosunu, âni psikolojik kırılmalarını ve varoluşsal çelişkilerini yansıtmakta zaman zaman yetersiz kalabilmektedir. "Nitekim modern Türk şiirinde biçimsel arayışlar, geleneğin ritmik kalıplarını reddetmek yerine onları yeni estetik duyarlıklarla genişletme eğilimindedir; bu noktada hece vezni, statik bir yapıdan ziyade dinamik bir 'ritmik hafıza' alanı olarak yeniden kurgulanmaktadır (Karataş, 2021, s. 44)." Türk şiirindeki mevcut ritmik yapıların (örneğin 6+5 veya 4+4+3 duraklı yapıların) oluşturduğu tekdüze akış (monotonluk) günümüz insanının inişli çıkışlı ruh hâlini tam olarak karşılayamayabilir. Bu noktada geleneği reddetmeden, aksine köklerden beslenerek gövdeyi büyüten "yapısal bir yenilenmeye" ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu makale, Türk şiirinin kadim geleneği olan hece veznini matematiksel bir kesinlik ve diyalektik bir felsefe ile yeniden yorumlayan "Koşases" (Çiftses) nazım türünü ve bu türün dayandığı 14+6+7 modelini bilimsel bir zeminde tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. Bu yeni tür, serbest nazımın anlamsal genişliğini hece vezninin disipliniyle sentezler. Aruz'un katılığından ve serbest şiirin belirsizliğinden ayrılan bu model, epik anlatımla lirik tansiyonu birleştirerek özgün bir estetik alan yaratmaktadır.

Vezin

Her şiirin vezni/ölçüsü, yazıldığı veya söylendiği dilin kendi yapısından doğar. Türk halk şiirinin ölçüsü de Türk dilinin doğal ölçüsü olan hece ölçüsüdür. Çünkü heceleri arasında nitelik bakımından ayırım yoktur. Aruz vezninde olduğu gibi dizelerdeki hecelerin uzunluğu ve kısalığı değil sayıları dikkate alınır. Bu nedenle Türk şiirinin başlangıcından beri hece ölçüsünün kullanıldığı görülmektedir. Hece ölçüsü ile yazılmış ilk şiir örneklerinin bulunduğu *Dîvânü Lugâtî't-Türk'te* ölçü karşılığı olarak koğ terimi kullanılmıştır (Kaşgarlı Mahmud, 2006, s.131).

Hece ölçüsü, şiirin dizelerindeki hece sayısına göre kurulmuş bir düzendir. Bir şiirin bütün dizelerindeki hece sayısı eşit olur. Dizelerdeki hece sayısının eşit olması, dizenin ölçüsünü ve kalıbını gösterir. Örneğin on bir heceli dizelerden kurulu bir şiirin kalıbı on birdir. Eğer bir şiirin dizelerindeki hece sayısı eşit değilse şiir teknik olarak kusurlu sayılır.

Halk şiirinde tekdüzeliği gidermek, belli bir ritim ve ses uyumu sağlamak amacıyla dizelerin belli bölüme veya bölümlere ayrılmasına durgulama; dizelerin bölündüğü yerlere de durak denir. Dizeler duraklara ayrılırken sözcükler bölünmez, sözcüklerin sonunda durak yapılır. Durgulama yapılırken dizenin anlamına uygun ve doğal olmasına dikkat edilir.

Kimi şiirlerde uyak yapma, ölçü veya anlam birliği sağlama amacıyla aynı hece kalıbındaki bir şiirin dizeleri değişik düzende doğrulanabilir. Dizelerdeki sesin ve ritmin bu şekilde değişmesi, şiire söyleyişte ayrı bir uyum ve ses güzelliği sağlar. "Türk şiirinde vezin, yalnızca seslerin matematiksel dökümü değil, aynı zamanda mısranın içsel gerilimini ve anlamsal yoğunluğunu belirleyen temel bir konstrüksiyondur (Özden, 2023, s. 112)."

Halk şiiri dizelerinin kalıplarındaki durak sayısı ile her duraktaki hece sayısı aşağıdaki şekilde olur:

İki duraklı dizeler: Hece sayısı 1+2 ile 8+8 arasında değişir.

Üç duraklı dizeler: (4+4+3) - (4+4+4) - (4+4+5) - (4+4+10).

Dört duraklı dizeler: (4+4+4+3) - (4+4+4+4),

Beş duraklı dizeler: (4+4+4+4+5) - (4+4+4+4+4).

Halk şirinde en çok 7, 8 ve 11'li hece kalıpları kullanılmıştır. Bunun yanı sıra halk şairlerinin aruz ölçüsüyle yazdıkları ve hecenin 15 ve 16'lı kalıbına uyan Sîvân, Semâî ve Selîs gibi nazım şekilleri de vardır.

Dizeleri 11 heceli ve değişik duraklı bir deyiş örneği:

Pîr Sultânım/ yaratıldım / kul deyi (4+4+3)

Zâlimlerin/ elinde mi / öl deyi(4+4+3)

Dost bana yazmış / ki çabuk gel deyi /6+5)

Geleceğim ammâ / yol bozuk bozuk (6+5) (Aslan, 2017, ss. 121-122)

Koşuk

İslâmîyet öncesi geleneksel Türk şiirinde önemli bir yer tutan koşuk sevgi, yiğitlik, övgü ve tabiat konularında ezgi ile söylenen bir şiir türüdür. Dîvânü Lugâtî't-Türk'te "şiir, kaside" olarak açıklanan koşukun eski Asya Türk sözlü edebiyat geleneğinde tüm manzum ürünler için kullanılan geniş anlamlı bir kavram olduğu anlaşılmaktadır (Halman, 2006, s. 146). Elimizdeki koşuk parçaları çoğunlukla 7'li hece ölçüsüyle söylenmiş olmakla birlikte değişik hece ölçülerinde olanlar da vardır. Dörtlüklerden oluşan koşuk şekil ve içerik bakımından koşma'ya benzer. Hece ölçüsü ile ve aaab, ccab, dddb uyak düzeni içinde dörtlüklerle düzenlenir.

Fuat Köprülü'ye göre koşukla koşma aynı anlamlara gelmektedir. Eskiden şiir, recz, kaside manâlarında kullanılan bir sözcüktür. Elimizdeki kaside parçaları eski şairlerin bu koşuklarda nasıl bir özellik gösterdiklerini bize lâıyıkıyla anlatacak kadar çok değilse de bunların çoğunlukla her iki mısrası birbiriyle uyaklı beyitlerle yani bugünkü tabiriyle mesnevî şekline uyularak ve en çok 13 hecelinin 6-7 duraklısı ile yazıldığını biliyoruz. Bu koşuklar hayatta olan hükümdarlara yahut hatunlara takdim ediliyordu (Köprülü, 1989, s. 210)

Elimizde bulunan en eski koşuk örnekleri Turfan bölgesinde yapılan kazılarda ortaya çıkan Mani ve Buda Dönemleri'ne ait Uygurca yazılmış şiir parçalarıdır.

Mani Dönemi'ne ait şiirlerden Arpınçûr Tigin adlı bir şairin varlığını öğreniyoruz. Bu şiirlerden birisi Mani için yazılmış bir methiyedir. Yine aynı şaire ait "Sevgili" konulu şiir ise edebî kültürümüzde aşkı ve sevgiyi anlatan bilinen ilk lirik şiiridir (Ercilasun; 1985, s. 90). " Eski Türk şiirindeki bu lirik çekirdek, yüzyıllar boyunca farklı kalıplara bürünse de Türk şiirinin duygu dünyasındaki sürekliliğini sağlayan ana etkidir (Gürbüz, 2022, s. 89)."

Dörtlüklerle yazılmış şiirin dizelerindeki hece sayısı ve durak düzeni farklıdır. Dizelerde bulunan sözcükler arasında uyum ve âhenk dikkati çeker (Aslan, 2017, s. 19).

Koşma

Eski Türk şiir türlerinden koşukun Anadolu halk şiirindeki benzeri olan koşma "eklemek, katmak, bağlamak" anlamındaki "koşmak" kökünden gelmektedir (Özkan, 2000, s. 124). Koşma sözcüğü bir konuyu manzûm hâle getirmek, ezgili söz dizmek ve ezgi bağlamak anlamlarına gelen bir kavramdır. Anadolu halk şiiri geleneğinde halk şairleri tarafından herhangi bir olaya, bir varlığa veya bir güzele türkü yakılır, türkü söylenir veya türkü koşulurdu. Başka bir ifadeyle koşma, sözü ve duyguları ezgi ile söyleme sanatıdır.

Türk halk şiirinin en eski, en çok sevilen ve en yaygın şekli olan koşma nazım türü çoğunlukla hece ölçüsünün 6+5 veya

4+4+3 duraklı 11'li kalıbıyla söylenir. Bu kalıbın dışında 4+3 ve 4+4 duraklı 7'li ve 8'li kalıpları ile söylenen koşmalar da vardır. Koşmaların dörtlük sayısı genellikle üç veya beştir. Ancak konunun genişliğine göre dörtlük sayısı daha fazla olan koşmalara da rastlanır. Koşmaların ilk dörtlüğünün birinci ve üçüncü dizeleri bağımsız veya aynı uyakta; ikinci ve dördüncü dizeleri ise her zaman birbiriyle uyaklı olur. Sonraki dörtlüklerin ilk üç dizesi aynı dördüncü dizesi ise ilk dörtlüğün ikinci ve dördüncü dizesiyle uyaklıdır.

Bu açıklamaya göre koşmaların uyak örgüsü şöyledir: xaxa, bbba, ccca veya abab, cccb, dddb.

Konuları bakımından Divan şiirindeki gazele benzeyen koşmalar aşkı ve sevgiyi anlatan lirik şiirlerdir. Aşk şiirin can suyudur. Aşka ve sevgiye bağlı özlem, kavuşma, ayrılık ve doğa güzellikleri koşmalarda dile getirilir. Kaderden ve felekten şikâyet, nâmertten yakınma, gurbet acısı, mertlik, dostluğun övgüsü ve çeşitli toplumsal konular da koşmalarda dile getirilen konulardır.

Âşık tarzı şiir geleneğinin baş ürünü koşmadır. Aşkın, sevginin, güzelin ve güzelliğin anlatıldığı bütün duygular koşmanın dizelerinde ve sazın tellerinde yankılanır. Halk hikâyelerinde aşk, ayrılık ve kavuşma gibi yoğun duyguların yaşandığı anlarda kahramanlar koşmalarla konuşur, gönüllerde yatan arzu ve istekler koşmaların dizelerinde dile gelir.

Koşmaların en önemli özelliği ezgileridir. Halk şairlerinin "makâm" veya "havâ" dedikleri ezgi, koşmaya asıl kimliğini veren önemli bir unsurdur. Çoğunlukla türü ve konusu ne olursa olsun her koşma kendisine ait bir ezgiyle okunur. Bunun yanında birçok koşmanın okunduğu özel bir söyleyiş usulü olan ezgiler de vardır. "Halk şiirinde ezgi ve vezin arasındaki organik bağ, metnin icra edildiği ortamda dinleyici üzerindeki psikolojik etkiyi maksimize eden bir 'ses mimarisi' kurar (Gökçe, 2020, s. 215)." Bunlar belli bir yöre, bölge veya kişi adına bağlı olarak belirli bir usul, melodi, tarz ve tavırda söylenen ezgilerdir. Örneğin Acem Koşması, Ankara Koşması, Bülbül Koşması, Elpük Koşması gibi. Halk şairlerinin adına bağlı olarak anılan Karacaoğlan Koşması, Kerem Koşması, Gevherî Koşması, Köroğlu Koşması, Şenlik Koşması, Sümânî Koşması bu tür koşma ezgileridir. Koşmaların son dörtlüğünde genellikle halk şairinin adı veya mahlası bulunur (Aslan, 2017, ss. 148-149).

Kafiye Çeşitleri

a) Göz Kafiyesi: Kalem şairlerinin söyleyip yazdığı şiirlerde benzeşen seslerin aynı harflerle gösterilmesidir. İmlalarının da aynı olmasıdır.

b) Kulak Kafiyesi: Genellikle halk şairlerinin şiirlerinde görülür. Seslerin kulağa uygun düşmesi ve benzeşmesi amacıyla yapılan kafiyedir.

c) Yarım Kafiye: Tek ses benzeşmesi ile yapılan kafiyeye denir. Dîvân şiirinde esas olan kafiyedir.

d) Tam Kafiye: İki sesin benzeşmesi ile yapılan kafiyeye denir. Dîvân şiirinde esas olan kafiyedir.

e) Zengin Kafiye: İki sestense fazla sesin benzeşmesiyle yapılan kafiyedir.

f) Tunç Kafiye: Kafiye yapan iki kelimedenden birinin diğerinin içerisinde bulunmasıyla meydana gelen kafiye şeklidir ki:

"Başka âşıklardan almışsan nefes

Başka yerden başka vadîlerden es"

"Başı pâre pâre dumanlı dağlar

Neden bulutunuz yas tutar ağlar"(Özsoy, 2005, ss. 42-43).

Bu örneklerdeki nefes kelimesinin içinde es kelimesi vardır; dağlar kelimesinin içinde ise ağlar kelimesi mevcuttur.

g) Cinâslı Kafiye: Yazılışları ve okunuşları aynı olmalarına rağmen anlamları farklı olan kelimelerle yapılan kafiyelerdir. Daha çok halk şairlerinin usta olanlarının şiirleri ile anonim halk şiirinin mâni şeklinde bol örnekleri vardır.

Redif

Bir şiirin mısralarında kafiyeler dışında kalan yazılış ve okunuşları ile görevleri aynı olan kelimeler ve eklerdir.

Revi

Kafiyenin üzerinde kurulduğu kelimenin benzeşen ses(harf) veya sesleri(heceleri)dir. Örnek olarak var, yar, kar, dar, sar kelimeleri ile kafiye yapılmış olsa, bu kelimelerdeki ar sesleri, ar harfleri ortak seslerdir. Böyle olduğu halde kafiye r sesine dayandığı (bağlandığı) için kafiyenin (bağlandığı) dayandığı sese Revi denir. (Özsoy, 2005, ss. 42-43).

Koşases: Yeni Şiir Türünün Teorik Temelleri ve Örnekleri

Müellif: Azer Hacıyev (Hacısoy)

I. Tanım ve Mahiyet: "Poetik Kardiyogram"

Koşases, sadece matematiksel bir hece dizimi değil insan düşüncesinin "gerilme, kırılma ve durulma" evrelerini yansıtan psiko-poetik bir kardiyogramdır. Görsel olarak "dalgalı" dize dizilişine sahip bu tür diyalektik gelişimi (Tez-Antitez-Sentez) üç aşamalı bent sistemiyle kapsar. Türün amacı; ritmik keskinlik, matematiksel kesinlik ve fikrin polifonik (çoksesli) ifadesidir.

II. Yapı Dinamiği: "Üç Aşamalı Hareket"

Şiirin her bendi bağımsız bir olaydır ve şu estetik kanunla gelişir:

1. Aşama: Epik Gözlem (I. Dize) – Tez

Ölçü: 14 Hece (7+7 simetrik bölüm)

Estetik İzâh: Bu dize şiirin temel taşı ve en geniş nefesli alanıdır. Tasvir edilen nesnenin, ruh hâlinin veya olayın panoramik görüntüsünü yaratır. Buradaki 14 hecelik hacim fikrin henüz parçalanmamış bütün hâlini simgeler. Burada aceleye yer yoktur; sadece gerçekliğin geniş planda "destan" edasıyla tasviri mevcuttur.

Canlı Örnek: "Ürəyimdən çıxana, (7) | gözlərimdən düşənə (7)"

Analiz: Dize iki eşit parçaya bölünerek hem içsel hem de dışsal acıyı bütün bir manzara gibi sunar.

2. Aşama: Ritmik Kırılma (II. Dize) – Antitez

Ölçü: 6 Hece (2+2+2) veya (3+3) Duraklama

Estetik İzâh: Birinci dizedeki epik rahatlığın aniden bozulduğu "antitez" makâmıdır. Bu kısa kesit görsel olarak bir uçurumu, içerik olarak ise şüpheyi, itirazı veya keskin tezatı temsil eder. Burası sözün süzgeçten geçtiği dar boğazdır.

Ritmik Modeller:

Stakkato (2+2+2): Her iki hecede bir vuruş, kalp atışının keskinleşmesini ve agresif inkârı ifade eder.

Örnek: "Güzdə (2) yarpaq (2) | kimi... (2)"

Legato (3+3): Fikrin hızla süzüldüğü, soruların sorulduğu ve daha akıcı geçiş formudur.

Örnek: "O ölməz (3) | haqq kimi... (3)"

3. Aşama: Felsefî Mühür (III. Dize) – Sentez

Ölçü: 7 Hece (4+3) veya (3+4)

Estetik İzâh: “Sentez” aşamasıdır. İkinci dizedeki gerginlik burada çözümünü bulur. Bu dize sadece bir son değil şairin vardığı kanaatin “mührüdür”. Birinci dizedeki genişlik ve ikinci dizedeki daralma burada mantıksal bir noktaya (veya ünlem işaretine) dönüşür.

Ritmik Modeller:

Mantıksal Sonuç (3+4): İlk üç hecede fikir hedefe alınır ve son dört hecede kesin hüküm verilir.

Örnek: ““Əllibir” (3) | diliyəm mən!... (4)”

Melodik Son (4+3): Daha lirik, düşündürücü ve âhenkli bir bitiş.

Örnek: “Qalana bax (4) | qalana!! (3)”

III. Polifonik Kafiye Sistemi: “İkili Ses”

Koşases türü geleneksel kafiye sistemini reddederek dikey gelişen “Paralel Avâzlar” sistemini uygular. Şiirde aynı anda birbirine karışmayan iki farklı ses duyulur:

İç Ses (a... a... a...): Bütün bentlerin ikinci (6 heceli) dizeleri sadece kendi aralarında kafiyelenir. Bu, şiirin omurgasıdır; iç gerginliği ifade eder.

Dış Ses (b... b... b...): Bütün bentlerin üçüncü (7 heceli) dizeleri sadece kendi aralarında kafiyelenir. Bu, dünyaya haykırılan hakikatin sesidir.

Serbest Gözlem: Bütün bentlerin birinci (14 heceli) dizeleri mutlak şekilde serbesttir. Onlar ne kendi aralarında ne de diğer dizelerle kafiyelenir.

IV. Matematiksel Metafizik: “27 Yasası ve Kübik Harmoni”

Türün iç disiplini onun “üçlü” (terset) doğasını doğrulayan gizli bir matematiksel kod üzerinde durur.

Kübik Harmoni: Şiirin görsel, fonetik ve anlam katmanlarının geometrik bir küp (üç boyutlu) prensibi temelinde birleştiği ve matematiksel kesinlikle şiirsel akıcılığın sentezlendiği edebî bir formdur.

Bu türün iç disiplini “Üçler Yasası” üzerine kurulur. Kübün üç ölçüsü (uzunluk, en, yükseklik) olduğu gibi şiir de üç temel eksen üzerinde gelişir. Her bir bendin hece yükü hesaplandığında sonuç değişmezdir.

Metin burada “sonuç değişmezdir” diyerek bir önceki bölümde bahsettiğimiz 27 sayısına (3’ün küpü) atıfta bulunuyor.

Formül: 14 (Tez) + 6 (Antitez) + 7 (Sentez) = 27.

27 rakamı 3’ün küpüdür ($3^3 = 27$). Bu matematiksel fenomen, Koşases türünün dağınık söz yığını değil kendi içinde mükemmel geometrik ve ses dengesine sahip kapalı bir sistem olduğunu kanıtlar. Her bent 27 hecelik bir döngüyü tamamlayarak fikrin hem görsel (göz) hem de fonetik (kulak) harmonisini sağlar.

I. Yapısal Okuma: “Görsel Disiplin”

Şiirin grafik yapısı kübik formu hatırlatmalı veya üçlüklere dayanmalıdır.

Bent Yapısı: Şiir mutlaka 3 dizeli bentlerden oluşmalıdır. Bu, küpün üç yüzünü simgeler.

Görsel Geometri: Dizelerin dizilişi sayfa üzerinde kaotik değil mimari bir kesinlikle yerleşmelidir. (Örneğin, basamaklı veya

dalgalı diziliş)

Hacim: Şiir bütünlüklü bir "küp" oluşturmak için 3, 6 veya 9 bentten oluşur (3'ün kuvvetleri).

Minimum Sınır: (3 Bent — "Öz") Fikrin en derli toplu vurucu hâlidir. Teferruata yer yoktur, sadece öz (mahiyet) vardır.

Maksimum Sınır: (9 Bent — "Estetik Zirve") Türün "Altın Sınırı"dır. 9. bent, konunun ve duygusal gerilimin en yüksek noktasıdır. Bu sınırdan fazlası türün keskinliğini öldürür ve dinamik yoğunluğu bozar.

II. Akustik Eksen: "Fonetik Disiplin"

Ses uyumu sadece basit kafiyeden ibaret değildir. O "ses hacmi" yaratmalıdır.

İç Rezonans: Kafiye sistemi sadece dize sonlarında değil dize içinde de yankı (eko) vermelidir.

III. Felsefi Eksen: "Anlam Disiplini"

Bu, küpün "derinlik" ölçüsüdür. Şiir tasvir edici değil yapıcı (konstrüktif) olmalıdır.

Konu Bütünlüğü: Her bir bent bağımsız bir fikir (bir yüz) taşımalı, fakat birleştiğinde tek bir hakikati (küpü) oluşturmalıdır.

Çok Boyutluluk: Şiir aynı anda üç soruya cevap arar:

Görünen nedir? (Zâhir)

Duyulan nedir? (Bâtın/Ses)

Gizli kalan nedir? (Hakikat)

V. Noktalama İşaretlerinin Semiyotiği: "Mantıksal Tamamlanma"

Koşases türünde noktalama işaretleri sadece gramer kuralı değil fikrin açılma ve kapanma rejimidir.

Şüphe ve Tereddüt (II. Dize): İkinci dize "Antitez" olduğu için burada kesin bitiş bildiren işaretlerin (nokta) kullanılması kabul edilemez. İntonasyon (tonlama) havada kalmalıdır.

İzin verilenler: Virgül (,), Soru işareti (?), Üç nokta (...), Tire (-).

Hüküm ve Nidâ (III. Dize): Üçüncü dize "Sentez" olduğu için fikir mutlak şekilde kapanmalıdır.

İzin verilenler: Nokta (.), Ünlem (!), Ünlem ve Soru işareti (!?)

VI. Akustik Dinamik: "İfa Tarzı"

Şiir monoton bir çizgiyle değil ses tınısının aşağıdaki şema üzere değişmesiyle icra edilmelidir:

I. Dize: "Nötr Ses" - Sakin, anlatıcı tonu ve geniş nefes. Duygu "patlamamış", sadece manzara tasvir ediliyor.

II. Dize: "İç Ses/Fısıltı" Alçak ton, tereddütlü veya gergin fısıltı. Ritim biraz "kırık" olabilir.

III. Dize: "Dış Ses/Haykırış" Yüksek ton, kararlı ve sert vurgu. Hakikat dünyaya ilan edilir.

VII. Etalon (Standart) Örnek

Aşağıdaki örnek, türün bütün gerekliliklerini (hece bölümü, kafiye, içerik ve noktalama işaretleri) kendinde yansıtır:

Bent 1:

Mən hər payız gələndə bəhanə axtarmıram (14) — [Epik Gözlem]

Yarpaq deyiləm ki, (6) — [a - Tereddüt/Virgül]

Kərəmin külüyəm mən... (7) — [b - Hüküm]

Bent 2:

Həmişə seçirəm mən, yaxşı, pis insanları (14) — [Epik Gözlem]

Torpaq deyiləm ki, (6) — [a - Tereddüt/Virgül]

Məzarlıq gülüyəm mən... (7) — [b - Hüküm]

Koşases Türünün Şiir Örnekləri:**Diliyəm mən...**

Mən hər payız gələndə bəhanə axtarmıram

Yarpaq deyiləm ki,

Kərəmin külüyəm mən...

Həmişə seçirəm mən, yaxşı , pis insanları

Torpaq deyiləm ki,

Məzarlıq gülüyəm mən...

Əgər ki, mən verməsəm ruhuma haqla qida,

Eh, sağ deyiləm ki,

Yaşayan ölüyəm mən!..

Bu gün eşqlər müqəddəs sayılmır məmləkətdə,

Eşq, çağ deyiləm ki,

Məcnunun çölüyəm mən!..

Ürəyimə vermişəm dərdimi saxlamağa,

Bulaq deyiləm ki,

Qəmlərin gölüyəm mən!...

Yaradılış insanı yaradıb üstün bilib,

Şallaq deyiləm ki,

"Əllibir" diliyəm mən!...

Qalana bax, qalana...

Ürəyimdən çıxana, gözlərimdən düşənə

Güzdə yarpaq kimi,

Solana bax, solana!...

Naz-qəməli gədalar at oynadır, İlahi,

Aldı torpaq kimi?...

Qalana bax, qalana!!..

Ölümünə sevirdik, ayrılmazlıq ölsək də

Bu "ağappaq kimi,

Yalana bax, yalana!...

Ulaq atı bəyənmir, üstə zərə aldanıb,

"Küllü axmaq" kimi?

Palana bax, palana!...

Diri-diri soyarlar haqlısansa bil səni,

Qərib qonaq kimi,

Dalana bax, dalana!..

Müsəlmanın örnəyi dini tərzə çevirib,

O ölməz haqq kimi,

Qılana bax, qılana!...

Sonuç

Bu çalışma, Türk şiir geleneğinin temel ritmik omurgasını oluşturan hece veznini dışlamadan onu çağdaş bireyin parçalı bilinç yapısı ve modern dünyanın hız, kırılma ve karar döngüsü doğrultusunda yeniden işlevlendiren Koşases (Çiftses) nazım türünü kuramsal bir zeminde değerlendirmiştir. Koşases, yalnızca yeni bir hece dizilimi olarak değil şiiri ve düşüncenin hareketini görünür kılan bütüncül bir poetik sistem olarak konumlandırmaktadır.

Koşases nazım türü, gelecek kuşaklar açısından şiirde ritmik disiplin ile ifade özgürlüğü arasında dengeli bir alan sunmaktadır. Serbest nazım biçimsel belirsizliği ile geleneksel hece kalıplarının tekrar riski taşıyan simetrisi arasında üçüncü bir imkân oluşturan bu yapı, şairin matematiksel olarak kapalı bir form içinde düşünsel açıdan serbest hareket etmesine olanak tanımaktadır. Bu yönüyle Koşases, teknik bilinç kazanımını teşvik ederken, özgün şiirsel üretimi sınırlandırmayan bir model önermektedir.

Türün temel dayanağını oluşturan tez-antitez-sentez eksenli yapı, duygunun şiirde yalnızca estetik bir unsur olarak değil düşünsel bir süreç olarak da ele alınmasını mümkün kılmaktadır. Bu yaklaşım, Koşases'i duygu merkezli geleneksel şiir anlayışından ayırarak şiiri aynı zamanda bir kavrayış ve hüküm alanına dönüştürmektedir. Böylece tür, şiirin düşünce üretme kapasitesini artıran yapısal bir bilinç önermektedir.

Koşases, Türk şiir geleneğinde hâkim olan monometrik yapının aksine aynı bent içerisinde bilinçli ve işlevsel bir polimetrik düzen kurmaktadır. 14, 6 ve 7 heceli dizelerin dramatik bir bütünlük içinde kullanılması, ritmi yalnızca işitsel değil aynı zamanda anlamsal bir unsur hâline getirmektedir. Bunun yanı sıra geleneksel yatay kafiye anlayışından farklı olarak geliştirilen dikey kafiye sistemi (paralel avazlar), şiirde çok katmanlı bir ses örgüsü oluşturarak yapısal derinliği artırmaktadır.

Bent yapısının dörtlük temelli bir tekrar unsuru olmaktan çıkarılarak, bağımsız bir diyalektik birim hâline getirilmesi, Koşases'i biçimsel bir deneme olmaktan uzaklaştırmakta; her bendi düşüncenin tamamlandığı bir poetik alan olarak konumlandırmaktadır. Türün matematiksel temeli olan $14+6+7=27$ formülü ve bu toplamın 3^3 'e karşılık gelmesi, Koşases'in rastlantısal değil, kendi içinde tutarlı ve kapalı bir sistem olarak tasarlandığını göstermektedir.

Sonuç olarak Koşases geleneği reddetmeyen, ancak tekrar etmeyi de amaçlamayan, hece veznini çağdaş poetik ihtiyaçlarla yeniden kodlayan özgün bir Türk şiir türü olarak değerlendirilmelidir. Bu nazım türü, Türk şiirinin geleceğinde hem yaratıcı üretim hem de akademik inceleme alanında referans oluşturabilecek kuramsal bir model sunmakta şiirin ritmik hafızasına yeni bir yapı ve yeni bir düşünme biçimi eklemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Yapay Zekâ Kullanımı: Yazar, dergimizin yapay zekâ politikası çerçevesinde çeviri yapmak amacıyla yapay zekâ programlarından yararlandığını beyan etmiştir.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Use of Artificial Intelligence: The author has stated that artificial intelligence programs were used for translation purposes in accordance with our journal's artificial intelligence policy.

Kaynaklar / References

- Aça, M., Gökalp, H. & Kocakaplan, İ. (2009). *Başlangıçtana Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. Kriter Yayın.
- Alptekin, A. B. & Sakaoğlu, S. (2006). *Türk Saz Şiiri*. Akçağ Yayınları.
- Arat, R. R. (1965). *Eski Türk Şiiri*. Türk Tarihi Kurumu Basımevi.
- Aslan, E. (2017). *Türk Halk Edebiyatı*. Pegem Akademi.
- Gökçe, N. (2020). Halk şiirinde ezgi ve biçim ilişkisi: Bir ses mimarisi olarak koşma. *Etnobotanik Dergisi*, 8(2), 210-228.
- Gürbüz, A. (2022). *Türk şiirinin kökleri: İslamiyet öncesinden günümüze lirik gelenek*. Doğu Kütüphanesi.
- Hacıyev, A. (2025). *Koşases: Yeni Poetik Türün Teorisi ve Örnekler*. Erzurum: Azerbaycan Cumhuriyeti Fikri Mülkiyet Kurumu Tarafından 15458 Numaralı Sertifika.
- Karataş, T. (2021). *Edebiyat terimleri sözlüğü ve poetik analizler*. Sütun Yayınları.
- Kaşgarlı Mahmud. (2006). *Dîvânu lugâti't-türk* (B. Atalay, Çev.; C. 3). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özden, K. (2023). *Hece vezninin anatomisi: Türk şiirinde ölçü ve durak disiplini*. Kültür Yayıncılık.
- Özkan, M. (2000). *Türk dilinin gelişim alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*. Filiz Kitabevi.
- Özsoy, S. (2005). *Başlangıçtn Günümüze Örenekleriyle Türk Şiiri*. Akçağ Yayınları.
- Talât Sait Halman, v.d. (Ed.). (2006). *Türk edebiyatı tarihi* (C. 1). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.